

ARETE

Politik Felsefe Dergisi
Journal of Political Philosophy

Arete Politik Felsefe Dergisi | Cilt: 3 , Sayı: 2 , 2023
Arete Journal of Political Philosophy | Vol: 3, Issue: 2 , 2023

Makale Gönderim Tarihi | Received: 01.09.2023
Makale Kabul Tarihi | Accepted: 20.11.2023
Çeviri | Translation

www.aretjournal.org

Devlet ve Erken Modernlik*

Mark NETZLOFF**

(İngilizceden Türkçeye Çeviren: Utku ÖZMAKAS)***

Egemenlik ve devlet oluşumuna ilişkin kapsamlı tarih çalışmalarında erken modern dönemin oynadığı merkezi rol, geçen yüzyılın –aralarında Weber, Schmitt, Arendt, Kantorowicz, Habermas, Foucault, Derrida, Negri, Balibar ve Agamben gibi isimlerin de bulunduğu– en önemli siyasi kuramcılarından kimilerinin de çalışmalarında değindiği bir mesele oldu. Modernliğin erken döneminde devletin *oluşumuna* ısrarla

* Bu yazı “The State and Early Modernity” başlığıyla 2014 yılında *Journal for Early Modern Cultural Studies*’in 14. cildinin 1. sayısında yayınlanmıştır. (ç.n.)

** Prof. Dr. | Prof. Dr.

Wisconsin Milwaukee Üniversitesi | University of Wisconsin Milwaukee

*** Doç. Dr. | Assoc. Prof. Dr.

Sosyoloji Bölümü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uşak Üniversitesi | The Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Uşak University.

utku.ozmakas@usak.edu.tr

Orcid Id: 0000-0001-9671-4523

Doi: <http://dx.doi.org/10.47614/arete.pfd.91>

Netzloff, M. (2023). Devlet ve Erken Modernlik. (Utku Özmakas, Çev.). *Arete Politik Felsefe Dergisi*. 3(2). 69-75.

yapılan vurgu, devlet ilişkin tarih çalışmalarının genellikle köken, doğuş ve geçişle ilgili anlatı çerçevelerine ne ölçüde yaslandığını gösteriyor. Bu tutum, sadece zamanı mekânda ileriye doğru bir hareket gibi düşünmeye yatkın modern zamansal bilincimizin kaçınılmazlığını değil, aynı zamanda –daha kinik bir biçimde– erken modernleri, söz bahsi geçen en önemli tarihsel anları –üzerine konuştuğumuz– döneme uygun bir biçimde konumlandırma alışkanlığımızı da yansıtıyor.

Gel gör ki, böyle yaparak modern devletin kavramsallaştırılabileceği çoklu, muhtelif teorik çerçeveler ekseriyetle göz ardı ediliyor. Kathleen Davis’in insana yeni ufuklar açan çalışması *Periodization and Sovereignty*’de, Dipesh Chakrabarty ve postkolonyalizm üzerine çalışan başka isimlerin eserlerine dayanan bir argümanında işaret ettiği üzere, sömürgecilik ve kölelik, modernliğin ortaya çıkışının zımni şablonu ve insanı ele geçiren birer önkoşul olarak düşündüğü sürece egemenlik tarihine yönelik yeniden canlanan eleştirel ilginin yakasını sömürgeci modernlik anlatılarını tekrar etme riskinden kurtarması mümkün değil. Bu konuda yürütülecek daha doyurucu bir tartışma bu kısa makalenin çerçevesi dışında kalsa da, eleştirel bir yaklaşımın göz ardı edilmesinin tam da egemenlik ile devlet oluşumu tarihlerinin çoğu zaman yalnızca teritoryal/toprağa dayanan devlete atıfta bulunarak analiz edilmesinden kaynaklandığını not etmek istiyorum. Sonuçta böyle yaparak devletin tarihinin ulusla sınırlı olduğunu varsayıyor; bu yüzden de diplomasinin karmaşık pozisyonundan ve uluslararası hukukun belirsiz statüsüne kadar –erken modern döneme nüfuz etmiş ve bu dönemde ortaya çıkan küresel ticaret biçimleriyle kesişen– faillik, seyahat ve hizmetin muhtelif formlarının teritoryaya dayanmayan [*extraterritorial*] tarihsel sonuçlarını göz ardı ediyoruz.¹

Davis’in ikna edici şekilde öne sürdüğü üzere, yeni ve yenilikçi egemenlik kuramları, erken modern döneme ilişkin rakip siyasal tarih anlatılarının marjinalleştirilmesi sayesinde bir hakimiyet kurdu: Mutlakiyetçi siyasi teoriler, yerini mutlakiyetçi devletin idari modernitesinin aldığı feodal bir çağın kalıntıları olarak, geleneksel hukuki pratikleri ya da birbiriyle rekabet halindeki siyasi ilişkilendirme biçimlerini tarihin çöp sepetine gönderdi.² Erken modern mutlakiyetçiliğin iktidara

¹ Bu çalışmada yaptığım yorumlar, erken modern Avrupa’daki İngiliz devlet görevlilerinin ürettiği belgelerdeki “teritoryaya dayanmayan egemenlik” biçimlerine odaklanan süregiden çalışmalarına dayanıyor.

² Bkz. Davis, a.g.e.

yönelik hamleleri, ironik bir biçimde salt tekçi egemenlik modellerine odaklanan erken modern siyaset teorisi açıklamalarında doğallaştırılma tehdidini bünyesinde barındırıyor. Başka bir deyişle, “egemenlik”, çoğu zaman onu sarmalayan tırnak işaretlerini kaybediyor ve bunun yerine analimizin standart kipi haline geliyor. Nihayetinde bu da, teorik bir inşanın oluşmasına yol açan tarihsel, kültürel ve politik koşulları gözden kaçırmaya ve böylelikle de kısmi ve ihtilafli bir nesneyi analizlerin odağına yerleştirmeye yol açıyor.

Güncel çalışmalarda egemenliğe tahsis edilen merkezi rolü dengelemenin bir yolu olarak, bizatihi bu kavramı tarihselleştirmek ve bir şemal alıp en başta geçerlilik kazandığı belli bağlamlara geri dönmek verimli bir adım olabilir. İşte bu süreçte Jean Bodin’in abidevi *Les six livres de la République (Devletin Altı Kitabı; 1576)* kitabı bilhassa büyük bir önem taşır. Zira Bodin’in getirdiği yenilik, –birlik, bölünmezlik ve yok edilemezlik gibi yapısal unsurlarına yaptığı vurguyla– egemenlik fikrini dönüştürmüş olmasıdır. Bodin’in bu şekilde formüle etmesinden önce egemenlik mefhumunun çok daha spesifik bir referans noktası vardı: Mutlak ya da münhasır gücü ifade eden daha soyut bir ilkedden ziyade öncelikle daha yüksek rütbeli otoriteleri tanımlamak için kullanılan bir terimdi.³ Bu bakımdan egemenlik, özsel bir betimlemeden ziyade ilişkisel bir terime işaret ediyordu. Dahası, yalnızca bireyler değil aynı zamanda daha genel olarak topluluklar ya da örgütsel yapılar için de geçerli olan, makam ve işlevle bağlantılı bir nitelikti. Dolayısıyla egemenlik kavramı ihtilafli bir alana işaret ediyordu: Egemenlik, akrabalık, ittifak ve hizmetten kurumsal, sivil ve profesyonel bağlantılara kadar çeşitli siyasi yapı ve ilişkilere yönelik birbiriyle örtüşen, potansiyel olarak rekabet halindeki yükümlülükleri müzakere etmek için bir araç olarak verilen koşullu, geçici bir ad [*designation*] olmasının yanı sıra dini kimliklerin yarattığı düşmanlıklar ve ulusötesi bağlantılarla da ilişkiliydi. Gelgelelim egemenliğin tarihine dair sonradan yürütülen tartışmalar, kavramın en başta formüle edildiği bu bağlamları çoğunlukla göz ardı eder. Nihayetinde bu teorik tertip, entelektüel açıdan su yüzüne çıktığı döneme kıyasla çok daha yaygın bir hal almış ve belki de bu yüzden erken modern mutlakiyete gecikmiş, simgesel bir zafer kazandıran temel ve tarih-ötesi bir form kazanmıştır.

³ Bkz. Osiander, s. 431.

Son yıllarda egemenliğe ilişkin tartışmalar, genellikle erken modern siyasi düşünceye dair seçici geçirgen ve sınırlı bir bakıştan ibaret kaldı. Bu sürece katkıda bulunan unsurlardan biri de, çağdaş İtalyan siyaset felsefecisi Giorgio Agamben'in çalışmalarının erken modern dönem araştırmalarında oldukça kapsamlı –ve genellikle pek de eleştirel olmayan– bir hüsnükabul görmesi. Agamben'in, en bilinen eseri *Kutsal İnsan*'da erken modern dönemden yalnızca iki isimden alıntı yapması dikkat çekicidir: “Egemenliğin en ferasetli modern kuramcısı” (101) olarak tanımladığı Bodin ve kökensele, tarih dışı doğa durumu yaklaşımı pek çok açıdan kendi analizine benzeyen Hobbes'tan.⁴ Bir tek Agamben'in adını ansam da, aslında onun Bodin ve Hobbes'a yönelik özel ilgisi, kültürel ve politik teori alanında yakın dönemli başkaca çalışmalarda da gözlemlenen bir durum. Derrida bile –11 Eylül'ün çağdaş felsefe üzerindeki etkileri üzerine Habermas ile yaptıkları bir söyleşide– yaygın ya da sınırlı bir egemenlik anlayışını onayladığını gösterir: “Bodin, Hobbes ve başka isimlerin de işaret ettiği gibi, egemenlik bölünmez olmalı ve öyle kalmalıdır” (akt. Borradori 131).

Bodin ve Hobbes'u erken modernliğin öncü isimleri olarak gören Agamben, söz konusu dönemin dinamik siyasi manzarasını dümdüz eder. Bu etkiyi yaratansa Bodin ve Hobbes'un yapıtlarının oldukça sınırlı şekilde analiz edilmesi ve bu iki düşünürün argümanlarının çoğu zaman göz ardı edilen giriftliğini törpüleyen bir yorumlamanın işe koşulmasıdır. İnsan, bu isimlere yönelik canlanan ilginin, metinlerinin alışlageldik kanonik kullanımlarına karşı yeniden yorumlama pratiğini teşvik edeceğini ümit ediyor. Zaten Bodin ve Hobbes gibi isimleri ısrarla tarihselleştirmeye ve egemenlik teorilerine her zaman somut tarihsel bağlamlara (ilki için Fransız din savaşları, ikincisi için İngiliz Devrimi'ne) gönderme yaparak yaklaşıma yönelik acil bir ihtiyacın söz konusu olduğu da eklenebilir. Yirminci yüzyıl başlarında kalem oynatmış, çoğulcu ve Marksist teorisyen Harold Laski'ye kulak verecek olursak, “monist devlet teorisinin bir kriz çağında doğduğunu ve yeniden canlandığı her dönemin siyasi gücün dağılımındaki değişikliğe işaret eden bazı önemli olaylarla eşzamanlılık gösterdiğini kendimize biteviye hatırlatmak zorundayız. (233)” Tarihsel bir krizin ürünü olan bu “tekçi” egemenlik biçimi, gücünü tam da soyutlama kapasitesinden, inşasını olanaklı kılan özgül bağlamlara atıfta bulunmaksızın dolaşıma girebilme kabiliyetinden alıyor. Dahası, egemenliğin bu

⁴ Agamben'in Hobbes yorumu için bilhassa bkz. s. 106-09 ve 125.

özel versiyonunun günümüz akademisinde bu denli öne çıkartılmasının altında yatan nedenler üzerine kafa yormanın yerinde olacağını düşünüyorum. Başka bir deyişle, Bodin ve Hobbes'un günümüz açısından özellikle açıklayıcı isimler olarak görünmesini sağlayan koşullar neler? Ayrıca bu teorik etki, neden François Hotman ve Huguenot direniş teorisyenleri ya da Winstanley ve İngiliz Devrimi'nin başkaca radikalleri gibi aynı bağlamlarda ortaya çıkan figürler de dahil olmak üzere dönemin diğer teorisyenlerinin göz ardı edilmesini gerektiren bir görünüm sunuyor?

Machiavelli'nin kendinden sonraki İtalyan düşünürleri üzerindeki kalıcı etkisi göz önüne alınınca, Agamben'in çalışmalarında ona yer vermemesi de dikkat çekici bir eksikliktir. Machiavelli'nin siyasi sistemlerin başlangıçlarına ilişkin analizinde kökenlere dair teorik sorunla yüzleşmesinin farklı yollarına kısaca değinmek istiyorum. Louis Althusser'in *Machiavelli ve Biz*'de öne sürdüğü gibi, Prens mutlak kökenlerin imkânsızlığından sıyrılmanın bir yolu olarak sunulmakta ve siyasi düzenin yoktan var edilmesini tahayyül edebilmek için bir figür sunmaktadır.⁵ Kerameti kendinden menkul bu Prens figürü, erken modernliğin arzulanmış öncüllerini, hem geçmişten kopuşa hem de Margreta de Grazia'nın akıllara kazınan ifadesiyle "erken-bugün" olarak erken modern döneme yönelik egemen yaklaşımın altında yatan tarihsel öngörü vurgusuna uygun bir biçimde temsil eder.⁶ Ne var ki Machiavelli, kökenlerden ziyade gelecekle ve her türden devlet biçiminin potansiyel ömrü ve dayanıklılığıyla ilgilenir. Bir devlet nasıl husule gelirse gelsin, asıl mesele onun nasıl muhafaza edileceğidir ve Machiavelli'ye göre Prens'in tek ve biricik figürüne zorunlu olarak bağlı olan özsel, değişmez ve mutlak bir egemenlik modeliyle böylesi bir muhafazanın varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Aksine, devlet, egemen otoritenin Prens'ten halka yasalar yoluyla aktarılan bir temele sahip olması sayesinde varlığını sürdürebilir. Dahası, bu devletçi form, yalnızca talih ve tarihsel sonluluğa değil, aynı zamanda mücadele halindeki sınıfların somut etkisiyle sürekli, yenilikçi bir yeniden yapılanmaya tabi olan değişken ve çok yönlü niteliğiyle tanımlanan bir biçimdir.⁷

⁵ Bkz. Althusser, s. 57.

⁶ Bkz. de Grazia, s. 463.

⁷ Bkz. Machiavelli, *Prens*, dokuzuncu bölüm ve *Söylevler*, birinci kitap, ikinci bölüm. Bir analiz için bkz. Negri s. 28, 37.

Machiavelli'nin modeli, egemenlik üzerine yapılan yakın dönemli çalışmalardaki bazı baskın varsayımları verimli bir şekilde dengelemekte ve erken modern siyasetin dinamizmini –teoride olduğu kadar *pratikte de*– açıklamak için eleştirel çerçeveleri tekçi bir egemenlik modelinin dışında konumlandırmanın bulguları avantajlarına işaret etmektedir. Hukukun gücünü her daim zaten mevcut olan dışlama, ilksel şiddet ve yasaklama güçleri olarak yorumlayan Agamben ile yollarımızı ayırıp Bradin Cormack'ın görüşlerine kulak verecek olursak, bu gücü modern devletle ilişkilendirdiğimiz idari ve yargısal operasyonlarla kesişen bir olgu olarak değerlendirebiliriz. Ayrıca bu devlet biçiminin zaten verili sayılan bir varlık [*entity*], her zaman mevcut olan bir modernlik kipi olmadığına da altını çizmek istiyorum; erken modern devlet, ne normatif yargı ve idari operasyonların bürokratik işlevleriyle sınırlı ne de egemen unsurlar tarafından tekelleştirilmiştir. Machiavelli'nin düşüncesinde gördüğümüz üzere erken modern devlet, yenilikçi teorik düşüncelerin ayrılmaz bir şekilde siyasi eylemlilik pratiklerine ve tarihsel önkoşullara –ama aynı zamanda dönüşüm olasılıklarına– bağlı olduğu ve tarihsel şimdimizi hâlâ şekillendiren agonistik bir alan sunar. Devlet, ortak zenginlik ya da *res publica* –yani kelimenin ilk anlamıyla kamusal şey–, tıpkı şimdi olduğu gibi, o zaman da uğruna savaşmaya değer bir şeydir.⁸

Kaynakça

Agamben, Giorgio. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. çev. Daniel Heller-Roazen. 1995. Stanford: Stanford UP, 1998.

Althusser, Louis. *Machiavelli and Us*. çev. Gregory Elliott. London: Verso, 1999.

Bodin, Jean. *Six Books of the Commonwealth*. Ed. M.J. Tooley. Oxford: Blackwell, 1955.

Borradori, Giovanni, ed. *Philosophy in a Time of Terror: Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*. Chicago: University of Chicago Press, 2003.

Cormack, Bradin. *A Power to Do Justice: Jurisdiction, English Literature, and the Rise of Common Law, 1509–1625*. Chicago: University of Chicago Press, 2007.

Davis, Kathleen. *Periodization and Sovereignty: How Ideas of Feudalism and Secularization Govern the Politics of Time*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008.

⁸ Mouffe'un “agonistik çoğulculuk” modeli ve Latour'un “nesne yönelimli demokrasi” ifadeleri burada yürüttüğüm tartışmayla bağlantılı olarak düşünülebilir.

De Grazia, Margreta. "The Modern Divide: From Either Side." *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 37.3 (2007): 453–67.

Laski, Harold. "The Pluralistic State." *The Foundations of Sovereignty and Other Essays*. New York: Harcourt, 1921. 232–49.

Latour, Bruno ve Peter Weibel, ed. *Making Things Public: Atmospheres of Democracy*. Cambridge: MIT P, 2005.

Machiavelli, Niccolo. *The Prince*. Ed. Quentin Skinner ve Russell Price. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.

Machiavelli, Niccolo. *Discourses on Livy*. Ed. Julia Conaway Bondanella ve Peter Bondanella. Oxford: Oxford University Press, 1997.

Mouffe, Chantal. *The Democratic Paradox*. London: Verso, 2005.

Negri, Antonio. *Insurgencies: Constituent Power and the Modern State*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999.

Osiander, Andreas. *Before the State: Systemic Political Change in the West from the Greeks to the French Revolution*. Oxford: Oxford UP, 2007.